

'Ynnicheit en stillicheit'

De Moderne Devotie in Zwolle

Zwolle staat dit najaar in het licht van de *Moderne Devotie*. Museum de Fundatie, het Historisch Centrum Overijssel en het Stedelijk Museum Zwolle presenteren ieder tentoonstellingen over Geert Grote, Thomas a Kempis en de Moderne Devoten.

Anny Hartgerink is
redacteur van Kleio

De *Moderne Devotie* werd eind veertiende eeuw geïnitieerd door Geert Grote (1340-1384) uit Deventer en door Thomas a Kempis (1380-1471) in de vijftiende eeuw in Zwolle verdiept. Geert Grote vond dat zijn tijdgenoten te individualistisch, materialistisch en te veel gericht op status waren. Hij wilde dat de mensen zouden leven zoals de eerste christenen dat hadden gedaan met meer 'ynnicheit en stillicheit', meer stille inwendige vrede. Zorgzaam en toegewijd omgaan met mensen en zorgen dat niemand gebrek lijdt, dat was zijn ideaal. Geert Grote gaf ongezoeten kritiek op leden van de geestelijkheid die samenleefden met vrouwen en kerkelijke baantjes in de wacht sleepten alleen om de goede salarissen.

De volgelingen van Geert Grote, Moderne Devoten genoemd, hebben veel invloed gehad, onder andere op het gebied van onderwijs en miniatuurkunst. De voormannen van de Moderne Devotie zorgden voor een nieuw soort onderwijs gebaseerd op klassen met een eigen onderwijsniveau zoals we dat nu nog kennen. Zonder goed onderwijs kreeg je immers geen ware christenen! Thomas a Kempis gaf in zijn beroemde boek *Over de navolging van Christus* praktische aanwijzingen voor het nieuwe geestelijke leven zoals dit Geert Grote voor ogen stond. Voor zowel leek als kloosterling was dit een belangrijk boek, een soort meditatie- en troostboek dat enige eeuwen lang verspreid werd. Het door Thomas

zelf geschreven manuscript van *De Navolging* is een van de topstukken die het Stedelijk Museum Zwolle tentoonstelt.

Aan God gehecht

Het Stedelijk Museum Zwolle organiseert een tentoonstelling die eigenlijk een tweeluik vormt. Het ene deel, getiteld 'Aan God gehecht' vertelt de geschiedenis van de Moderne Devotie. Het laat met behulp van prachtige handschriften, schilderijen en beelden zien hoe de beweging is ontstaan en wat de betekenis van de IJsselstreek voor de Moderne Devoten is geweest. Voor Geert Grote is natuurlijk veel aandacht. Een prachtig getijdenboek zoals Geert Grote dat heeft samengesteld (ca. 1400-1420) wordt tentoongesteld en ook zijn schedel en beenderen zijn te zien.

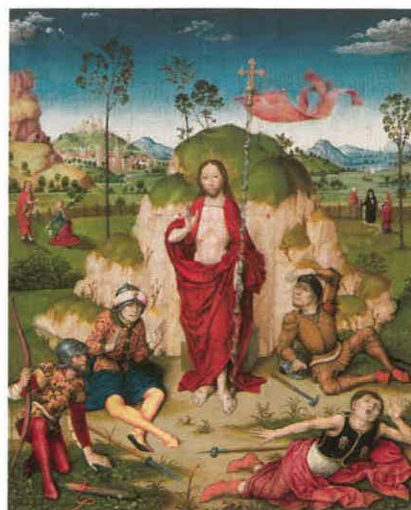
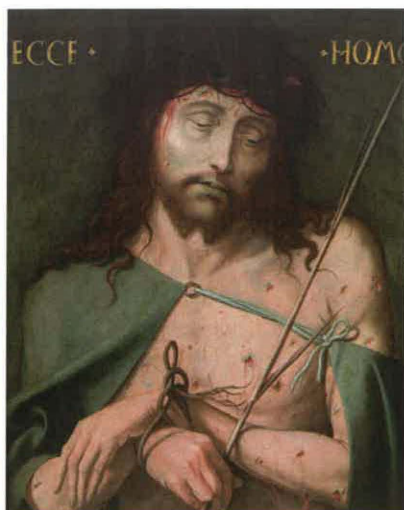
In het andere deel van het tweeluik, genoemd 'Door geloof gedreven', wordt de vraag gesteld in hoeverre het geloof doorwerkt in de hedendaagse beeldende kunst. Vanuit de geschiedenis wordt een sprong gemaakt naar de eigen tijd en cultuur. Door het tonen van kunstwerken wordt aangetoond dat geloof niet iets uit een ver verleden is, maar ook mensen in deze tijd inspireert. Religie, leven en kunst zijn vaak onlosmakelijk met elkaar verbonden.

► C.C. de Bruin, E. Persoons en A.G. Weiler, *Geert Grote en de Moderne Devotie*, Zutphen 1984, pp. 55.

Boven en rechter- pagina: *Gebedsnoot voor privé-gebed, met afbeeldingen van Christoforus en Sebastiaan, palmhout, toegeschreven aan Adam Dirksz, eerste kwart zestiende eeuw, collectie Museum voor Religieuze Kunst Uden.*

Gijs Frieling, ontwerp voor wandschildering in Stedelijk Museum Zwolle, 2011.

Sarijs-handschriften

De vijftiende en het begin van de zestiende eeuw was de tijd waarin de Moderne Devotie haar hoogtepunt beleefde. Veel kunstenaars raakten geïnspireerd door deze geloofsbeweging bijvoorbeeld de schrijvers van de Sarijs-handschriften. Deze prachtig versierde handschriften werden in het Fraterhuis in Zwolle gemaakt en met name de verluchtingen van de 'Zwolse meesters' behoren tot de top van de laatmiddeleeuwse miniaturenkunst in Nederland. Het Historisch Centrum Overijssel heeft een aantal Sarijs-handschriften in zijn collectie. De Zwolse Sarijs-handschriften vormen dan ook een hoogtepunt van de tentoonstelling die Museum de Fundatie en het Historisch Centrum Overijssel presenteren.

Daarnaast zijn in Museum de Fundatie nog meer kunstwerken te zien uit de tijd van de Moderne Devotie. Schilderijen, beeldhouwwerken en grafiek van onder andere Albrecht Dürer, Quinten Massys en kunstenaars uit de omgeving van Dieric Bouts en Jan Gossaert geven een boeiend beeld van de kunst uit die periode.

Educatief programma

Het valt niet mee om dit moeilijke onderwerp voor leerlingen toegankelijk te maken, maar de educatieve diensten van de musea en het historisch centrum hebben een slimme oplossing gevonden in de vorm van een *rapiarium*. Het *rapiarium* is ontstaan in de periode van de Moderne Devotie, een tijd waarin men streefde naar een meer persoonlijke geloofsbelevens. Het *rapiarium* maakte dat mogelijk omdat het een soort notitieboekje was, bedoeld om teksten en citaten van geliefde schrijvers, zowel als eigen ideeën en invallen te noteren. De educatoren van de drie instellingen hebben een eigentijds *rapiarium* ontworpen, waarin informatie over Geert Grote, Thomas a Kempis en de Moderne Devotie

wordt gegeven, maar waarin de kinderen ook worden aangespoord om na te denken over hoe ze zelf in het leven staan. Ze moeten bijvoorbeeld een levensmotto bedenken en songteksten, gedichten of tekeningen opschrijven die hen aanspreken. En door wie raken ze geïnspireerd?

Het project is bedoeld voor alle klassen van het voortgezet onderwijs, voor het primair onderwijs is een apart programma.

Om de opdrachten in het *rapiarium* te kunnen uitvoeren, moeten de leerlingen in de beide musea naar antwoorden zoeken, maar ze hebben ook algemene informatie nodig. Het *rapiarium* kan dus zowel in de musea als op school en thuis worden gebruikt. Naast de opdrachten in het *rapiarium* bieden de twee musea ook andere educatieve mogelijkheden. In het Stedelijk Museum Zwolle zijn verschillende creatieve doe-opdrachten uit te voeren zoals het maken van een wandschildering en Museum de Fundatie biedt de mogelijkheid voor een rondleiding door een museumdocent.

De Moderne Devotie is lastig onder te brengen in de tien tijdvakken, omdat Geert Grote eigenlijk een hervormer is vóór de Hervorming². Toch ligt 'de tijd van ontdekkers en hervormers', waarin de Reformatie aan bod komt, het meest voor de hand om de Moderne Devotie te behandelen. ■

Hiernaast:

- Meester van Hoogstraten, Gang naar Golgotha, ca. 1520, Museum de Fundatie, Zwolle & Heino.
- Anoniem (Zuidelijke Nederlanden), Ecce Homo, 1501-1550, olieverf op paneel, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten.
- Dieric Bouts (omgeving van), De opstanding van Christus, ca. 1480, olieverf op paneel, Mauritshuis, Den Haag.

► Koen Goudriaan, Geert Grote bracht de mensen tot inkeer. Een kerkhervormer vóór de hervorming, in: *Kleio* juli 2011, pp. 41-45.

Algemene informatie

De tentoonstellingen zijn te zien tot en met 8 januari 2012. Voor openingstijden, prijzen en meer informatie over de educatieve projecten kunt u terecht bij:

www.stedelijkmuseumzwolle.nl

www.museumdefundatie.nl

www.historischcentrumoverijssel.nl